

Trivent Publishing

© The Authors, 2016

Available online at <http://trivent-publishing.eu/>

Philosophy, Communication, Media sciences Series

Volume The Philosophy of Saint Gerard of Cenad in Cultural and Biographic Context

Introducere

Claudiu Mesaroş

Volumul de față este rezultatul investigațiilor recente ale unui număr de cincisprezece cercetători aparținând spațiului cultural care îl are ca patron spiritual pe Sfântul Gerard de Cenad, participanți la Simpozionul „Opera Sfântului Gerard de Cenad în context cultural și biografic”, organizat la Timișoara, pe data de 23 mai 2013, de către Centrul de Cercetare în Istoriografie Filosofică și Filosofia Imaginarului din Universitatea de Vest, cu ajutorul imediat și inestimabil al Episcopiei Romano-Catolice de Timișoara. Sprijinul și încrederea pe care Excelența Sa Martin Roos, Episcop diecezan, ni le-a acordat, atât prin găzduirea simpozionului, cât și prin prezența cu un cuvânt de deschidere și cu o lucrare extreme de apreciată, reprezintă pentru noi încurajarea și binecuvântarea de care avem nevoie pentru a continua cercetarea operei acestui intelectual medieval care a trăit, în secolul al XI-lea, la Cenad, pe teritoriul Banatului de azi. Evidențiem dacă este nevoie și faptul că Excelența sa Martin Roos este succesorul direct, la scaunul diecezan de Timișoara, al Sfântului Gerard, acesta fiind un motiv în plus pentru a ne încredința că simpozionul nostru a fost, dacă ne este permis, cum gratia Dei.

Am invitat la acest simpozion participanți din lumea academică și cercetători care s-au distins prin preocupările lor pentru opera și personalitatea Sfântului Gerard și care pot asuma în continuare promovarea unor proiecte legate de studiul operei Sf. Gerard. Prezența a fost extrem de bună, fiind de față specialiști și cercetători din domeniile: istorie, filologie, teologie, filosofie, științele comunicării, cu certe deschideri interdisciplinare. De asemenea, mass-media locală și regională a acoperit subiectul în mod neașteptat de bine. A fost, de altfel, primul simpozion științific românesc dedicat integral operei sfântului Gerard de Cenad.¹

Titlul volumului propune, recunoaștem, ceva ce poate părea la prima vedere o îngustare abuzivă sau, poate, o deturnare a cercetării. Ar trebui în primul rând să asumăm faptul că această operă de hermeneutică biblică scrisă în secolul al XI-lea de către episcopul Gerard de Cenad face parte dintr-un context cultural în care distincția între teologie și filosofie nu exista. Ceea ce Gerard numește „filosofie” nu se opune teologiei, așa cum ar putea crede un cititor actual, și nici nu se diferențiază de ea, așa cum ar fi putut eventual presupune un cititor de secol XVIII ca Ignatius Batthyány atunci când

¹ Programul complet al simpozionului se găsește la: <https://sites.google.com/site/claudiumesaros/centrul-de-cercetare-inistoriografie-si-imagologie-filosofica/evenimente-events/23-mai-2013-gerard>.

scrie prefața la *Deliberatio*. Ceea ce Gerard diferențiază este mai degrabă filosofia laică față de filosofia creștină sau filosofia iubirii, cea a sfinților și înțâistătorilor Bisericii. Acest lucru înseamnă că nu există, practic, la Gerard, o problemă a raportului dintre filosofie și teologie ci una a raportului între filosofia dialectică sau deductivă și filosofia creștină sau mistică, înțelegând uneori ca filosofie a sfinților sau a Sfintei Evanghelii, alteori ca hermeneutică biblică; cele două au, de fapt, un fundament comun, a cărui descoperire pare a fi chiar scopul filosofiei. Date fiind aceste considerații, filosofia este de fapt singura denumire și încadrare corectă a operei gerardine. Alte argumente fac obiectul unor considerații ulterioare.²

I. Despre importanța studierii operei Sfântului Gerard

Opera Sfântului Gerard de Cenad reprezintă fără îndoială un obiect de cercetare prioritar și valoros pentru cultura românească. În calitate de prim episcop creștin de rit latin al Banatului, Gerard a fost un cărturar de primă importanță în istoria culturală Central-Europeană. Faptele sale, câte și mai ales în ce măsură mai sunt cunoscute, fac parte din categoria celor fondatoare: a contribuit decisiv la încreștinarea locuitorilor Banatului prin asumarea unei activități misionare extrem de dificile în acel timp; a înființat la Cenad o școală, prima atestată de pe teritoriul actual al României, probabil dotată cu o bibliotecă, cum era practica benedictină; a scris, în jurul anilor 1030-1040, primul text cunoscut de pe teritoriul actualei României, tratatul teologico-filosofic *Deliberatio supra hymnum trium puerorum ad Isingrimum Liberalem*, păstrat actualmente la München, tipărit în anul 1790 de către episcopul transilvănean Ignatius Batthyány și editat în secolul XX doar de două ori în Ungaria. În România există doar o traducere a acestui text, și aceea selectivă (circa o zecime din text, complet trunchiat și cu titlu modificat) realizată în anul 1984 de către Radu Constantinescu, sub îndrumarea Academicianului Răzvan Teodorescu³, depășită și inutilizabilă ca text de referință. Tratatul *Deliberatio supra hymnum trium puerorum ad Isingrimum Liberalem* reprezintă cea dintâi sursă relevantă din perspectiva istoriei filosofiei și teologiei de pe actualul teritoriu românesc, informațiile și datele care țin de istoria alcătuirii și difuzării tratatului fiind de asemenea esențiale pentru istoriografia românească în general și a regiunii Banat în special. În acest context, Sfântul Gerard de Cenad devine un subiect de cercetare cu prioritate zero și valoare absolută pentru activitatea culturală și universitară bănățeană.

Patron spiritual al Diecezei timișorene, Gerard este totodată și primul Sfânt martir al Ungariei, ucis prin lapidare, străpungere și aruncare în Dunăre, de către militanți ai partidei anticreștine pretendente la tronul Ungariei, în anul 1046. De atunci, dealul Kelen din Budapesta poartă numele Gellértheygy. Gerard este celebrat și ca sfânt protomartir al Veneției. Când a fost numit episcop de Cenad, se spune în sursele istorice ale vieții sale, la fața locului exista deja o mănăstire de rit bizantin ai cărei călugări au fost strămutați pentru a permite dezvoltarea diecezei latine de Cenad, în urma victoriei lui Cenad, lider militar botezat în rit bizantin dar fidel în cele din urmă coroanei, asupra lui Achtum. Acest episod a avut loc înainte de anul 1030, deci cu vreo 25 de ani înainte de marea schismă.

Primul contact profesional cu opera Sfântului Gerard l-am avut datorită unei mai vechi propuneri pe care părintele conferențiar dr. Constantin Jinga, de la Facultatea de Teologie din Timișoara, mi-a făcut-o, în anul 2009, de a mă alătura unei echipe de cercetare într-un proiect propus autorității naționale de finanțare a cercetării științifice. Proiectul nu a primit finanțare, dar am asumat un studiu consistent asupra acestei opere doi ani mai târziu, în cadrul unui alt proiect, o bursă post-doctorală pe tema „Publicul cunoașterii științifice. Studiu de caz asupra filosofiei”.⁴ În această perioadă mi-am propus să analizez două fenomene fundamentale legate de comunicarea cunoașterii, cu aplicabilitate

² Cf. infra, paragraful „Contribuția volumului de față la stadiul actual al cercetărilor”, respectiv studiul „Conceptul de filosofie în *Deliberatio supra Hymnum trium puerorum*” din volum.

³ Gerard din Cenad, *Armonia lumii sau tălmăcire a cântării celor trei coconi către Isingrim Dascălul*, traducere și note de Radu Constantinescu, prefață de Răzvan Teodorescu, Editura Meridiane, București, 1984.

⁴ În cadrul Proiectului „Rețea transnațională de management integrat al cercetării postdoctorale în domeniul Comunicarea științei. Construcție instituțională (școală postdoctorală) și program de burse (CommScie)”, POSDRU/89/1.5/S/63663.

asupra cazului filosofiei: a) conceptul de audiență a filosofiei și explorarea metodelor actuale de identificare a audienței; b) studiu de caz asupra promovării cunoașterii și filosofiei în special ca resursă pentru politici de dezvoltare și turism cultural.

Am studiat aici cazul lui Gerard de Cenad, identificat ca o figură pe cât de importantă istoric pe atât de necunoscută în România.⁵ Am avut prilejul, în acest timp, să invit câțiva cercetători ai filosofiei medievale și în special ai operei și personalității Sfântului Gerard la workshopul internațional⁶ „Historiography of Philosophy: Representations and Cultural Constructions”, pe care l-am organizat la Universitatea de Vest din Timișoara, în 22-23 septembrie 2012. Au existat patru ateliere de lucru, unul fiind dedicat filosofiei în context regional și local. Poate că cel mai titrat specialist în opera Sfântului Gerard, dată fiind cariera sa de clasicist care se ocupă de mai bine de zece ani cu literatura latină a Evului Mediu maghiar și în special, prin câteva articole urmate de un consistent capitol din teza sa doctorală susținută la Universitatea Central-Europeană, de opera lui Gerard de Cenad, clasicistul Előd Nemerkenyi, de la Universitatea din Budapesta, a participat la eveniment și a acceptat să colaboreze la editarea, în România, a operei lui Gerard de Cenad, pe care Centrul de Cercetare în Istoriografie Filosofică și Filosofia Imaginarului din Universitatea de Vest a început-o deja. În cadrul acestui workshop au fost prezentate mai multe lucrări despre Gerard de Cenad.⁷ În fine, nu în ultimul rând, în luna august 2013 am prezentat la Congresul Mondial de Filosofie de la Atena⁸ o comunicare științifică dedicată filosofului de secol XI, Gerard de Cenad, în relație cu comentatorul său de secol optsprezece, Ignatius Batthyany.

II. Despre numele lui Gerard și destinul său multicultural

Sfântul Gerard de Cenad beneficiază de mai multe variante ale numelui, dat fiind destinul său multicultural remarcabil, oarecum inedit în raport cu așteptările noastre față de un personaj din Evul Mediu. Numele său de botez era *Giorgio*. În timpul primilor ani de studiu, tatăl său pe nume *Gerardo* moare într-o campanie militară, ceea ce îl determină pe Giorgio să își schimbe numele după tată. În scris s-a folosit versiunea latină *Gerardus*, dar poporul maghiar, care l-a canonizat încă din anul 1083, l-a numit *Gellert*. În spațiul germanofon s-a răspândit însă o versiune germanizată, *Gerhardus* (sau *Gherardus*),⁹ astfel încât este legitimă folosirea ei, pe tradiția intelectualității transilvănene și bănățene, formată în acest spirit. Se mai folosește și *Gerhard*, ca variantă germană. Traducătorii lucrării lui Étienne Gilson, *La Philosophie au Moyen Âge*,¹⁰ propun versiunea latină nemodificată *Gerardus*, ceea ce ar fi preferabil din punctul de vedere al fidelității față numele său original. În acest sens, forma

⁵ Rezultate ale acestui stagiu de cercetare am publicat în: Claudiu Mesaroș, "Philosophical Contributions in Deliberatio Supra Hymnum Trium Puerorum by Gerard of Cenad", în: *Philosophy Today*, Volume 57, Issue 2, Summer 2013, respectiv Claudiu Mesaroș: „Audience of Philosophy in the Periphery: Gerard of Cenad”, în Rață, et al., *Applied Social Sciences: Philosophy and Theology*, Cambridge Scholars Publishing, 2013.

⁶ În cadrul unui grant UEFISCDI de tip workshop exploratoriu.

⁷ Előd Nemerkenyi: „The Deliberatio of Bishop Saint Gerard of Csanád”; Cristian Nicolae Gașpar: „An Intellectual on the Margin and His Hagiobiographers: For a New Edition of the Vitae of St. Gerard”; Claudiu Mesaroș: „Philosophical contributions in Gerardus of Cenad’s Deliberatio”; Constantin Rupa: „An Eleventh Century Philosophical Treatise Written in Banat and its Surprising Revelations about Local History”; Dorel Micle: The Situation of the Archaeological Findings in the Area of Cenad (Timiș County) in the Context of Debates on the Cultural Role of this Political, Administrative and Religious Center in the Middle Ages. Programul complet se găsește la: <http://trivent.hu/2012/histphil2012/program.html>.

⁸ Claudiu Mesaroș: „An eleventh century Transylvanian philosopher and his modern doxographer: Gerard of Cenad and Ignatius Batthyány”: <http://www.wcp2013.gr/files/items/6/644/programmejuly29.pdf>

⁹ Varianta „Gherardus” apare în Codex latinus 1733 din Paris, un codex menționat în secolul al XIV-lea. Cf. Studiu Martin Roos, „Izvoare istorice cu privire la Vita Gerardi” din volumul de față.

¹⁰ Étienne Gilson, *Filozofia în Evul Mediu. De la începuturile patristice până la sfârșitul secolului al XIV-lea*, traducere de Ileana Stănescu, Editura Humanitas, București, 1995.

Gerard, propusă, totuși, anterior, de către Radu Constantinescu,¹¹ este mai apropiată spiritului limbii române contemporane.¹²

Avem deci următoarele variante : Gerardo (italiană), Gerardus (latină), Gerhardus sau Gherardus (lectura germană a numelui latin), Gerhard (germană), Gellert (maghiară), Gerard (propus de R. Constantinescu, primul traducător). Din punctul nostru de vedere ultima versiune, Gerard, este preferabilă atât pe motivul unei oarecare consacrară datorate traducerii lui Constantinescu, dar și grație afinității directe cu originalul latin.

Gerard de Cenad, așadar, și nu *din* Cenad, cum – de data aceasta – confuz optează R. Constantinescu, deoarece Gerard a fost episcop de Cenad dar nu s-a născut acolo. Trebuie să tratăm situația în mod analog cu alte apelative similare din aceeași perioadă: avem, astfel, Anselm *de* Canterbury (născut la Aosta), dar Toma *din* Aquino, exemplele putând continua. Este, de altfel, important să notăm că în limba germană Gabriel Silagi a propus formula *Gerhard von Csanad*,¹³ iar în italiană Luigi Canetti¹⁴ propune *Gerardo di Csanád*, formule identice cu versiunea românească Gerard de Cenad. Se impune în același timp să adoptăm versiunea care ține cont de tradiția titulării Sfântului Gerard, cea a Bisericii Catolice, care folosește particula de în toate cazurile de episcopi.

E drept, în limba română mai sunt în uz și alte practici, de exemplu folosirea particulei *al*, prezentă mai ales în cazul unor scriitori patristici, indicând tot locul de exercitare a demnității episcopale.¹⁵ Această particulă ar genera formula „Gerard al Cenadului”. Ca traducere literală a versiunii latine *Chanadiensis* ar mai putea tenta și practica adjectivării, aducând în discuție, astfel, formula „Gerard Cenadinul”, ceea ce nu ar însemna decât o readucere a problemei în zona simplei localizări geografice. Totuși, în ambele aceste din urmă cazuri este vorba de formule anacronice.

III. Contribuția volumului de față la stadiul actual al cercetărilor

Este cu atât mai semnificativ cu cât am reușit să atragem contributori de valoare, cu preocupări consistente, în primul rând în domeniul studiului operei și personalității lui Gerard de Cenad dar și în domeniul filosofiei scolastice, teologiei, istoriei medievale, geografiei istorice. Lucrările alcătuiesc, astfel, un volum ce constituie piesa de referință bibliografică cea mai bine documentată până în momentul de față. Fiecare dintre invitați a reușit să arate cu prisosință atât acribia cât și devotamentul față de problematica operei Sfântului Gerard, ceea ce denotă că există în rândul cercetătorilor un interes ingenuu și o dorință de a prelua această propunere pentru proiecte viitoare.

Contribuțiile sunt grupate în trei categorii, evidențiate prin cele trei secțiuni ale volumului. În primul rând am considerat necesară o secțiune dedicată izvoarelor documentare privitoare la viața și opera Sfântului Gerard. Studiul care s-a impus de la sine să deschidă acest volum aparține Excelenței Sale, Monseniorul **Martin Roos**, episcopul Diecezei Romano-Catolice de Timișoara, continuatoarea celei de Cenad pe teritoriul românesc, succesor, deci, al Sfântului Gerard. Admirabil și acrib, autorul studiului „Izvoare istorice cu privire la *Vita Gerardi*” oferă, pentru prima dată în limba română, o prezentare completă a surselor biografice ale Sfântului Gerard, *Legenda Minor* și *Legenda Maior*,

¹¹ Gerard din Cenad, *op. Cit.*

¹² Vezi de exemplu studiul lui Traian Costa, „Numele proprii latinești în românește”, în *Limba română*, an VII, nr. 4/1958, pp. 70-72.

¹³ Gabriel Silagi, *Untersuchungen zur "Deliberatio supra hymnum trium puerorum" des Gerhard von Csanad*, Arbo-Gesellschaft, München, 1967.

¹⁴ Luigi Canetti folosește, în limba italiană, formula. Cf. Luigi Canetti, „GERARDO di Csanád (Gerardus Moresenae "Aecclesiae" seu Csanadiensis episcopus)”, în *Dizionario Biografico degli Italiani - Volume 53* (2000), accesibil la: <http://www.treccani.it/biografie/>

¹⁵ Într-un exigent studiu („Ortografierea numelui scriitorilor patristici”, în: *Miscellanea Patristica*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, pp. 219-224), Mitropolitul Nicolae Corneanu consideră că particula *de*, indicativ de noblete în franceza modernă (același cu *von* în germană) nu este suportat de limba și civilizația românească, motiv pentru care ar trebui să optăm pentru *al*, în cazul locului de exercitare a unor demnități episcopale (cum este Vasile *al* Cezareii) și *din*, pentru locurile în care cineva doar s-a născut sau a trăit. Nici pe temeiul acestei argumentații, Gerard *din* Cenad nu se poate accepta.

ambele cu o sursă comună pierdută. Cele două izvoare se regăsesc în momentul de față, manuscris, în câteva biblioteci europene (Biblioteca „San Marco” din Veneția, Bibliothèque „Mazarin” Paris, Österreichische Nationalbibliothek, Bayerische Staatsbibliothek, Biblioteca Unversitaria Padova). De asemenea, extrase sau fragmente mai apar în *Cronici* sau în *Gesta Hungarorum*, în breviarele venețiene și maghiare ale Renașterii, în colecții de hagiografii precum și în predicile călugărului franciscan de secol șaisprezece Pelbart de Timișoara. Oricum, ambele redactări ale legendei vieții Sf. Gerard s-au păstrat, în mod fericit, în mai multe exemplare, dintre acestea unul singur părând a proveni din secolul al XII-lea, restul datând din secolul al XV-lea.

Előd Nemerkenyi contribuie cu un studiu care circumscrie *Deliberatio* din punctul de vedere al unei amănunțite analize a filiațiilor terminologice, în mod deosebit sub aspectul expresiei literare și retorice, oferind un instrument analitic indispensabil pentru orice lectură avizată a textului. Este important, de asemenea, faptul că E. Nemerkenyi oferă discuții sintetice asupra principalelor poziții exegetice privitoare la probleme cum ar fi: identitatea autorului, sursele de documentare ale lui Gerard, accesul său la limba greacă, valoarea documentar-istorică a textului și raportul său cu cele două biografii existente, relația lui Gerard cu filosofi antici și contemporani, instruirea sa științifică și filosofică. În materie biografică, Nemerkenyi susține că cele două hagiografii păstrate conțin invenții anacronice greu de controlat și foarte multe artificii literare, prin urmare sunt dificil de considerat ca surse istorice prin ele însele. Mai tentantă pare analiza istoriografică a tratatului *Deliberatio*, unde domnul Nemerkenyi atrage atenția asupra detaliilor de interes cum ar fi, de pildă, menționările celorlalte scrieri ale lui Gerard, pierdute azi: un comentariu la Epistola Sf. Pavel către Evrei, un comentariu la prima epistolă a lui Ioan, o lucrare menționată sub numele *De divino patrimonio* și o colecție de omilii. Nu există nicio probă istorică privind existența unei biblioteci la Cenad, susține Nemerkenyi, cu excepția unor ipoteze. Nici presupusele sale lecturi din limba greacă nu pot fi probate, atâta timp cât este mult mai verosimil accesul la traducerea eriugeniană din tratatele areopagite, de unde împrumută aproape sigur termeni speciali ca *essentiatio*. Un alt detaliu aflat în dezbateră este rolul jucat în operă de către discuția cu privire la erezii: unii istorici consideră că Gerard se afla în dispută directă fie cu reprezentanții unor erezii populare, fie cu Catharii, o ramură a Bogumililor, fie cu liderii restaurării păgâne în Ungaria, fie chiar cu regele Petru Orseolo sau poate cu Samuel Aba, în fine, de ce nu, cu practica regală de a exploata avuția bisericii în scopuri seculare, act pe care episcopii îl vedeau ca pe o dovadă de erezie. Mult mai optimiste sunt rezultatele analizei filologice și istorice privitoare la sursele literare ale lui Gerard, unde se poate vedea o consistentă educație clasică, paradoxal, în detrimentul educației patristice; referințele directe la filosofi păgâni și la maeștrii seculari sunt mai numeroase decât referințele la Sfinții Părinți, chiar numindu-i, pe primii, stulti sapientes, aceasta tot pentru, evident, a ne atrage ulterior atenția asupra rolului cuvântului revelat în înțelegerea adevărului și, de fapt, asupra legăturilor indisolubile între înțelepciunea păgână sau seculară și cea creștină.

Cea mai importantă resursă a textului gerardin, textul biblic *Cântarea celor trei tineri*, este discutată pe larg și cu gust de Constantin Jinga în studiul său. Aflăm, în primul rând, istoria biblică a acestui text marginal al tradiției canonice, după care suntem conduși, pornind de la un scurt fragment omiletic, de-a lungul unei lucide analize a structurii conținutului. Nu a fost verificată nicio ipoteză cu privire la prezența *Cântării celor trei tineri* în cultul iudaic în schimb cultul creștin a valorificat mult acest text deuterocanonic încă de la începuturile sale. Dimpotrivă, fragmentul Daniel 9:4-19, canonic și similar în conținut, nu a atras atenția comunităților creștine în aceeași măsură. Constantin Jinga lansează ipoteza conform căreia *Cântarea celor trei tineri* aduce în plus un concept asupra omului ca împreună lucrător la izbăvire și anticipează christologia neotestamentară prin afirmarea jertfei de sine a celui drept spre salvarea celor păcătoși. Este motivul pentru care în biserica timpurie, a riturilor ambrozian și mozarab, *Cântarea* devine text liturgic autonom (*Benedicite*), cu valoare doxologică și catehetică, iar în Bizanț este atestată o formă specifică numită *Slujba celor trei tineri*. Astfel, prin cult și autoritatea scrierilor patristice, răspândirea *Cântării* cuprindea deja, în secolul al XI-lea, întreaga creștinătate.

Secțiunea a doua se deschide cu propunerea subsemnatului, o discuție în jurul conceptului de filosofie în opera Sfântului Gerard, propunere ce a motivat în primul rând organizarea simpozionului

din 23 mai 2013. Considerăm că, împreună cu editarea operei *Deliberatio* în limba română, proiect aflat în derulare, prezentarea ei din punctul de vedere al istoriografiei filosofice este legitimă pe temeiul câtorva argumente importante. Primul este unul istoriografic, anume, faptul că Ignatius Batthyány propune o discuție despre *filosofia Sfântului Gerard* în prefața ediției sale din 1790. Un alt argument este metodologic, anume premisa că un text de hermeneutică biblică scris în secolul al XI-lea aparține prin natura lui unui concept de filosofie aferent epocii. Al treilea argument, de conținut, se sprijină pe ideile desprinse din analiza textuală propriu-zisă: sursele lui Gerard țin de o istorie a educației filosofice medievale, apoi raportarea sa critică la artele liberale este în sine un discurs filosofic de natură argumentativă. Nu în ultimul rând, avem de-a face cu un conținut de idei filosofice demne de tot interesul: despre natura filosofiei, principiile filosofiei, raportul între filosofia laică și revelația creștină, funcția soteriologică a filosofiei.

Dacă argumentele pentru prezentarea Sfântului Gerard de Cenad ca filosof sunt convingătoare, atunci studiul semnat de **Claudiu Arieșan** apare ca o continuare legitimă. *Modele și repere estetice în opera Sfântului Gerard de Cenad* constată, dintru început, că primul istoric al filosofiei contemporan care a menționat poziția filosofică a lui Gerard în contextul disputei antidialectice din secolul al XI-lea a fost francezul Étienne Gilson. Domnul Arieșan propune însă o perspectivă estetică, ceea ce reprezintă o noutate și o temă de reflecție importantă. Astfel, influențele areopagitice ale lucrării *Deliberatio* permit, în viziunea autorului, identificarea unui concept care vine pe urmele definiției frumosului ca „proporție și strălucire” (*euarmostia kai aglaia*), un rigorism metafrizic augustinian căruia Gerard îi este îndatorat. Armonia, un concept fundamental la Gerard, este în acest context o reflecție în creație a originii sale divine, o manifestare a formei ideale. În stil, textul lui Gerard denotă certe aplecări spre înfrumusețare și, mai mult, preferința pentru o anumită terminologie, cum ar fi de pildă distincția între eleganța a vorbelor elaborate și elevația virtuților (*urbanitas compositorum verborum vs. eruditio virtutum*).

Nu mai puțin provocator este studiul, frust intitulat, al lui **Constantin Rupa**, ce pornește de la problema valorificării, de către Gerard, a episodului veterotestamentar al spoliei egiptenilor de către evrei înaintea exodului pentru a specula interpretarea filosofică și valoarea hermeneutică pentru întregul tratat. Astfel, episodul cu pricina ar sta drept cheie interpretativă pentru valoarea pe care o acordă Gerard disciplinelor antice (*antiquorum ingenia*), adică artelor liberale, cea de fundament teoretic pentru hermeneutica creștină.

Secțiunea a treia aduce, credem, cele mai impresionante contribuții, prin natura forței probelor istorice și istoriografice. Am considerat că putem vorbi despre contextul biografic și istoric al operei Sfântului Gerard numai în măsura în care încercăm, în același timp, să deschidem un apetit față de narațiunea istorică privitoare la secolul lui Gerard și cele care au urmat, dat fiind faptul că publicul românesc găsește încă resurse precare atunci când vine vorba de istorie medievală. Nu numai că istoria medievală a teritoriilor românești este plină de stereotipii și mituri etnocentrice, dar studiul academic dedicat și critic este, la rândul lui, puțin cunoscut. Sunt, astfel, de maximă importanță, lucrările dedicate investigării istorice și arheologice a veacului Sfântului Gerard.

Am considerat potrivit să începem această secțiune cu o lucrare de istorie ecleziastică pentru a păstra în centrul atenției specificul problematicii de care ne ocupăm. Un extins studiu asupra istoriei diecezei de Cenad, datorat lui **Claudiu Călin**, oferă cititorilor toate datele necesare pentru a putea înțelege specificul continuității spirituale a Banatului creștin, de la mănăstirea bizantină a lui Achtum până la episcopul mărturisitor în temnițele comuniste, Dr. Augustin Pacha. Claudiu Călin contribuie cu o periodizare a acestui lung interval în șapte diviziuni: *I. Moartea Sf. Gerard și năvălirea tătarilor din anul 1241; II. Reconstrucția diecezei în urma distrugerilor provocate de tătari; III. Momentul Mohács (1526) și urmările sale în perioada ocupației otomane (1552-1716); IV. Eliberarea Banatului de sub ocupația otomană și refacerea vieții religioase a Diecezei de Cenad până la reîncorporarea Banatului la Ungaria (1716-1778); V. Dieceza de Cenad, între anii creșterii și maturității vieții instituțional-religioase și urmările tragice ale Primului Război Mondial (1778-1919); VI. Scindarea milenarei Dieceze de Cenad și întemeierea diecezelor succesoare: Timișoara, Szeged-Csánad și Zrenjanin; VII. Dieceza de Timișoara, succesoarea diecezei de Cenad, între întemeiere, persecuția comunistă și renaștere (1923/1930-1989).*

Călin Timoc ne oferă un studiu istoric extrem de concentrat asupra problemei luptelor pentru puterea politică ce au dominat regatul maghiar în veacul lui Gerard și au oferit, am putea spune, un context oarecum favorabil întemeierii episcopiei sale, gândindu-ne la faptul că Sfântul Ștefan și-a consfințit, cu aceasta, victoria asupra lui Achtum, o victorie importantă și împotriva condițiilor politice, dată fiind alianța strategică cu Bizanțul. Moartea martirică a Sfântului Gerard poate fi înțeleasă mai bine raportând-o tot la tematica luptelor pentru putere.

O propunere unică în construcția acestui volum este studiul asupra valorii istoriografice și istorice pe care o au sursele biografice (cele două *Legende* împreună cu *Legenda oglindită în imagini*) și lucrarea *Deliberatio*, un demers sintetic semnat de **Remus Mihai Feraru** prin care se discută, comparativ cu alte surse, informațiile despre istoria Banatului medieval prezente în cele două texte.

O perspectivă istorică diferită metodologic este acoperită de contribuția lui **Dorel Micle**, o lucrare de geografie istorică asupra condițiilor de habitat. Cu atât mai interesantă, credem noi, cu cât se bazează pe metode noi de investigație arheologică și vine, din acest punct de vedere, cu descoperiri în premieră. Pe temeiul unor izvoare literare coroborate cu măsurătorile din perioada modernă, domnul Micle identifică tipul de climă existentă în Cenadul din secolul al XI-lea ca una caldă, ceea ce a favorizat dezvoltarea urbană în zonă și constituie astfel o posibilă explicație pentru dinamica crescută a vieții politice și sociale din epocă.

Tot despre climă și ape, dar pornind de la o analiză a datelor statistice din arhive, vorbește și **Dușan Baiski** în textul său ce poartă un titlu polisemic: „Girardo, în apele sale”, părând a sugera că între Veneția natală a Sfântului Gerard și Cenadul ultimei sale părți din viață există compatibilitate climatologică și, dacă am lua în considerare teoriile iluministe despre spiritul legilor, să zicem celebra speculație a lui Montesquieu, am putea afirma întemeiat chiar o oarecare afinitate culturală între cele două orașe medievale.

O altă interpretare contemporană vine din punctul de vedere al analizei imagologice efectuată de **Teodora Artimon** asupra pasajului referitor la *Symphonia Hungarorum* și receptării sale contemporane prin intermediul operii compuse de Szokolay Sándor și prezentată de Opera din Budapesta cu ocazia sărbătoririi unui mileniu de la întemeierea statului maghiar, în care spiritul lui Gerard este prezent ca un simbol al națiunii maghiare, al înfloririi sale, al luptelor, ambițiilor și speranțelor; Gerard de Cenad este, astfel, asumat ca un erou medieval și făcut, simbolic, să „cânte” unghiurilor din toate timpurile.

În sfârșit, închidem volumul cu eseul **Mariei Micle** de lectură a textului gerardin din perspectiva interferențelor culturale, o propunere care deschide exegeza asupra operei lui Gerard spre studiile culturale și regionale, o dimensiune sesizată, de altfel, și de Radu Constantinescu în studiul său din 1984.

Mulțumim pe această cale Episcopiei Romano-Catolice de Timișoara, Excelenței sale Martin Roos, pentru sprijinul acordat atât la organizarea simpozionului cât și la tipărirea acestui volum. Mulțumim, de asemenea Sindicatului Universitas Timisiensis și Fundației Universitatea de Vest.